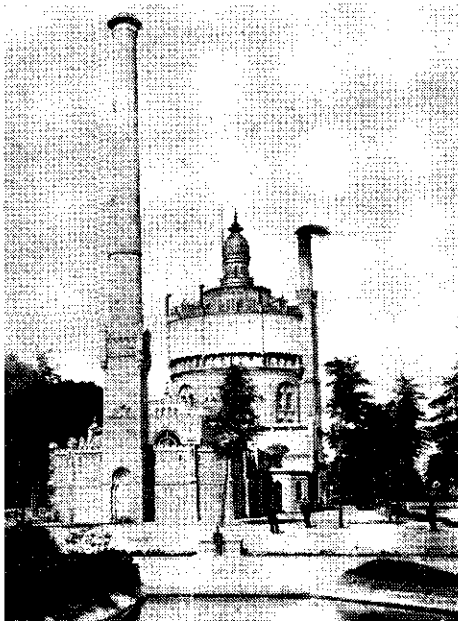

Op 29 juli 1874 bracht koningin Sophie, de eerste vrouw van koning Willem III, een bezoek aan Rotterdam. Op het programma stond een bezichtiging van de diergaarde, het kinderziekenhuis en de ambachtsschool. Maar onderweg gebeurde er iets onverwachts. De NRC schreef er het volgende over: 'De kleine uit drie open rijtuigen bestaande stoet nam den weg langs den Goudsche Singel en Jonker Fransstraat. Aldaar aan de hoek van de Goudschestraat aangekomen, werd even halt gehouden ter bezichtiging van een straal zeer helder water, die door een kleine brandspuitslang werd geworpen enige meters boven de daar tamelijk hoge huizen. Het was de waterleiding, die een blijk van leven gaf, dat, naar we hopen, de voorbode zal zijn van hare spoedige inwerkingstelling'. Een straal zeer helder water. Zo manifesteerde de Drinkwaterleiding Rotterdam zich ruim honderd jaar geleden voor het eerst aan het publiek. Het was kort voor het bedrijf officieel — 1 oktober 1874 — begon te functioneren. Deze maand wordt dat feit gevierd met een jubileumbijeenkomst voor genodigden en personeel in 'de Doelen'. Ter gelegenheid van het eeuwfeest bracht het personeel van de Drinkwaterleiding geld bijeen voor de aanplant van een openbaar 'waterleidingbos' op het in 1977 vrijkomende terrein van het waterwerk aan de Honingerdijk. De Rotterdamse journalist Jan Dijkstra stelde de geschiedenis van het bedrijf te boek. Zijn relaas kreeg als titel 'De Watermakers'. Met de spreekwoordelijke Rotterdamse voortvarendheid had de bouw van het waterwerk 'ten oosten van de Oude Plantaadje' indertijd maar weinig te maken. Integendeel, juist in Rotterdam had de totstandkoming van een centrale drinkwatervoorziening bijzonder veel voeten in de aarde. Het grootste deel van de bevolking was in het begin van de vorige eeuw voor zijn drinkwater aangewezen op de grachten, vesten en singels. Hoewel dat officieel verboden was, dienden deze publieke wateren tevens voor de afvoer van 'menage-water' en faecaliën. Over de stank, vervuiling en vermoddering van het vestwater werd vrijwel voortdurend bij het gemeentebestuur geklaagd. Pogingen om het water via doorspoelen te vervensen, hadden echter onvoldoende resultaat.

'Walgelijk'

Tussen 1840 en 1868 kwamen er allerlei voorstellen en plannen op tafel om verbetering in de situatie te brengen. Aanvankelijk hadden ze voornamelijk betrekking op het doorspuien van de binnenwateren, het slaan van welpotten en het metselen van vloeipotten voor de opslag van Maaswater. De man achter deze plannen was stads-

Het begin van de Drinkwaterleiding Rotterdam, de watertoren en het machinegebouw in 1874.

architect W. N. Rose. Voorzover zijn ideeën uitgevoerd werden, brachten ze nauwelijks verbetering. 'Werkelijk verkeert

het drinkwater te Rotterdam veelal in een walgelijken toestand en het is alleen de alvermogende kracht der gewoonte, die het ons doet gebruiken', schreef de directeur van Gemeentewerken in juni 1860. Zelf stelde hij voor om over te gaan tot de aanleg van een 'verschwaterleiding' voor de aanvoer van Maaswater en de afvoer van alle faecale stoffen via rioolbuizen. Dit plan kreeg echter niet de steun van de heer Rose, die het gemeentebestuur adviseerde de voorkeur te geven aan zijn eigen voorstellen. Ook de gemeentelijke Gezondheidscommissie stelde zich afwijzend op. Het plan van de directeur van Gemeentewerken kreeg wél de instemming van de commissie voor de plaatselijke werken. En in augustus 1861 namen ook b en w het voorstel over. Voor de exploitatie van de Drinkwaterleiding werd in de allereerste plaats aan particulieren gedacht. Na onderhandelingen met verschillende gegadigden, verleende het gemeentebestuur in augustus 1865 een concessie aan J. F. Metzelaar. Diens pogingen om, eerst in Engeland, toen in Rotterdam zelf en tenslotte in België, aan voldoende geld te komen, liepen echter op niets uit. Burgemeester J. van Vollen-

Rotterdams gemiste kans

Het moet een merkwaardig man zijn geweest, G. Kunst uit Schiedam. Op 15 november 1852 richt hij een adres aan b en w van Rotterdam, waarin hij pleit voor 'een heel eigenaardig plan, hierin bestaande om op een plaats aan de limite der stad een filterwerktuig daar te stellen, waarin het water uit de rivier wordt gebracht en gezuiverd en vanwaar het door ijzeren buizen en geleiders naar de huizen en woningen der ingezetenen wordt gevoerd evenals het gas'. Terwijl nog overal in Nederland onbekommerd uit sloot en gracht wordt gedronken, ligt er in Rotterdam opeens een voorstel op tafel om een modern waterleidingbedrijf te bouwen.

Helaas is Kunst het denken van zijn omgeving te ver vooruit. Als hij zijn adres schrijft, is de gemeente Rotterdam zelf juist doende met een plan van de stadsarchitect om de erbarmelijke openbare drinkwatervoorziening te verbeteren door middel van welpompen en vloeipotten. B en W vragen de stadsarchitect rapport uit te brengen over het voorstel Kunst en deze concludeert, dat het niets behelst waarop de gemeente een concessie af kan geven. Hangende het onderzoek schrijft Kunst brief na brief om het gemeentebestuur van de deugdelijkheid van zijn voorstel te overtuigen. In één ervan noemt hij als meest geschikte plaats voor het waterwerk de 'Oude Plantaadje'.

Vlak voor de behandeling van zijn adres in de gemeenteraad schrijft Kunst nog een persoonlijke brief aan de burgemeester. Hij waarschuwt daarin voor diegenen, 'die uit eigenbelang of om persoonlijken haat tegen mij of uit onverschilligheid het waarachtige, nuttige en heilzame tegenwerken'. Met name noemt hij de Brandwaarborg Maatschappij, waar men kennelijk vreest dat de branden teveel zullen verminderen als ieder gezin zomaar de beschikking krijgt over onbeperkte hoeveelheden water. Een ontwikkeling, die men vermoedelijk niet bevorderlijk acht voor de afzet van brandverzekeringen.

Het plan-Kunst haalt het niet in de gemeenteraad. Maar zelfs dan geeft hij het niet op. Nog tien jaar blijft hij het gemeentebestuur met brieven bestoken. Vanwege deze vasthoudendheid én zijn vooruitziende blik is hij veruit de interessantste figuur in de hele geschiedenis van de Rotterdamse Drinkwaterleiding. Het is, uitgerekend, ook een van de weinigen wiens naam later niet op de een of andere wijze werd vereeuwigd.

hoven probeerde nog de vastgelopen onderhandelings tussens Metzelaar en de Compagnie Générale des Conduites d'Eau te Luik weer op gang te brengen, maar dat leverde niets op. In een verslag van zijn bevindingen aan de gemeenteraad adviseerde de burgemeester in januari 1867 zo spoedig mogelijk tot exploitatie van een waterleiding in eigen beheer te besluiten.

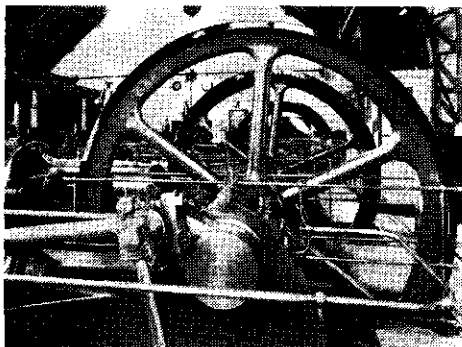
Commissie

Maar ook van andere zijde werd Rotterdam aangespoord nu eens tot handelen over te gaan. In 1866 heerste er in verschillende plaatsen weer eens een cholera-epidemie en naar aanleiding daarvan kwam er een 'Koninklijke commissie van onderzoek naar het drinkwater in de door de thans heersende epidemie het meest geteisterde gemeenten'. De commissie met deze wijdelopige naam kwalificeerde Rotterdam zonder aarzelen tot een zodanige stad, daar aan de voor de gezondheid schadelijke eigenschappen van het drinkwater geen twijfel bestond. Het gemeentebestuur kreeg de raad een prise d'eau te maken op een geschikte plaats aan de rivier, bovenstrooms van de 'volksrijke Maassteden'. Als een geschikt punt noemde men een terrein ten oosten van de Oude Plantage.

Toch duurde het nog tot oktober 1869 voordat de Rotterdamse raad accoord ging met een dergelijk voorstel, waartegen door de plaatselijke Gezondheidsdienst nogal wat bezwaren werden aangevoerd. Die bezwaren spitsten zich vooral toe op de vraag of het Maaswater, na welke behandeling dan ook, wel geschikt was om als drinkwater te dienen. Volgens sommigen was het rivierwater een 'infusum van rottende cadavers van onderdanen van Von Bismarck'. Zes maanden na het besluit van de gemeenteraad ging de eerste spade voor het waterwerk in de grond. Op 18 september 1874 liet de Commissie voor de Plaatselijke Werken Water weten, dat de Drinkwaterleiding op 1 oktober in gebruik kon worden gesteld. De Haagse werktuigkundige N. C. Vogel werd benoemd als eerste directeur.

Bevoegdheden

Een van de eerste problemen waarmee hij te maken kreeg, was een geschil over zijn bevoegdheden. De directeur van Gemeentewerken vond, dat het beheer van het waterwerk — zijn eigen ontwerp — bij hem thuis hoorde en dat de directeur van de Drinkwaterleiding zich alleen met het leidingnet diende te bemoeien. Hij stelde daarom voor, diens titel te wijzigen in 'directeur der waterdistributie'. Vogel trok aan het kortste eind. Behalve met de waterdistributie en de administratie

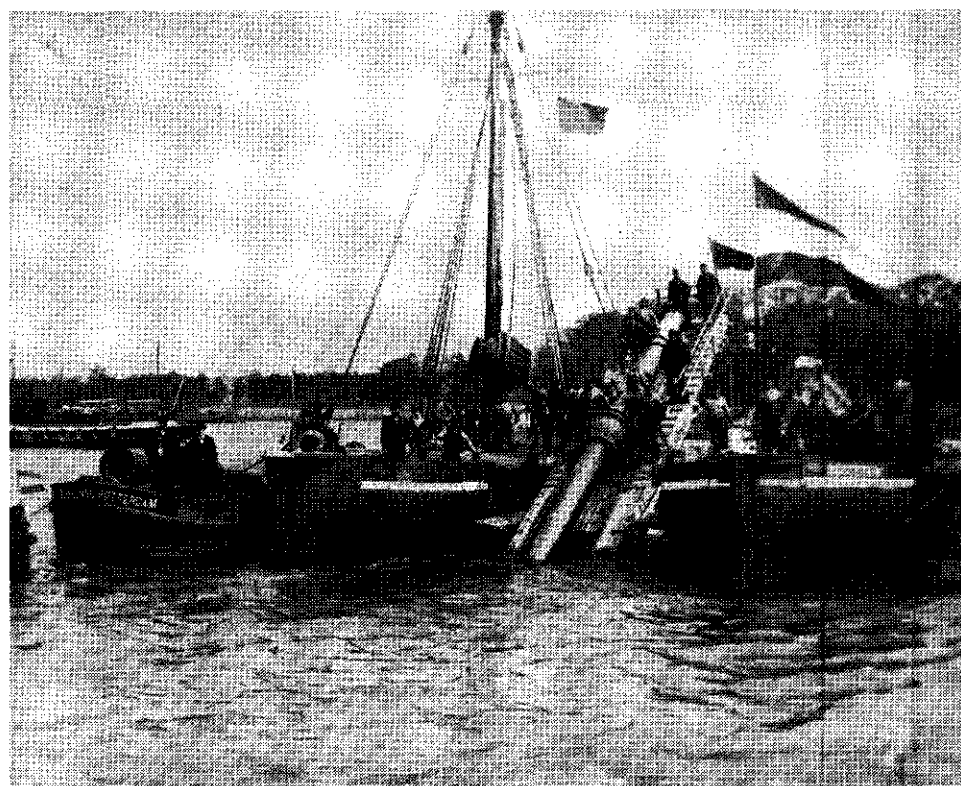

In 1963 verving de Drinkwaterleiding Rotterdam de laatste stoommachines voor diesels.

mocht hij zich alleen bezig houden met het 'bedienen van de machines, inrichtingen en toestellen'. Pas in 1907 kon zijn opvolger Huffnagels zich onder de vleugels van Gemeentewerken uitwerken.

Als gevolg van het oppervlaktetarief sprongen de Rotterdammers niet bepaald zuinig met het leidingwater om. Tussen 1875 en 1900 liep het totale verbruik op van minder dan 1 miljoen m³ tot ruim 19 miljoen m³ per jaar. In 1894 bedroeg het verbruik 221,1 liter per hoofd per etmaal. In dat jaar vaardigde het gemeentebestuur een verordening uit, waarbij misbruik van water werd gestraft met een boete van f 25,—. Later verbood men ook het schrobben van de straat. In 1908 werd het gebruik van stortbakken op de closets verplicht gesteld. Door al deze maatregelen

In augustus 1892 legde de Drinkwaterleiding Rotterdam de eerste zinker door de Nieuwe Maas. De buis was voorzien van scharnierende bolgewrichten.

daalde het waterverbruik omstreeks 1910 tot ongeveer 100 liter per persoon per etmaal.

Kwaliteit

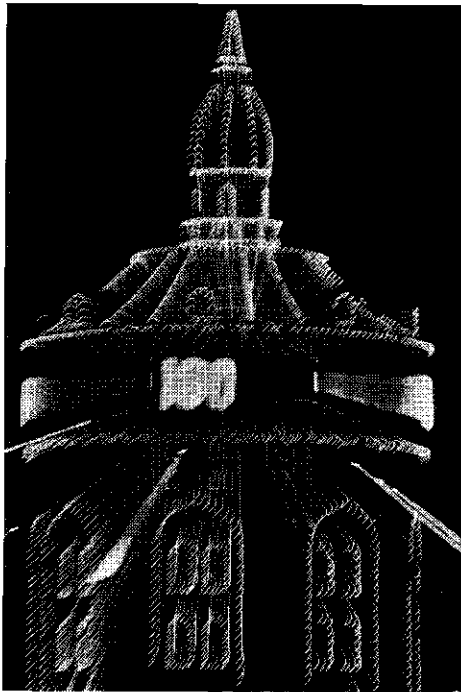
Vanaf 1890 wordt de geschiedenis van het Rotterdamse drinkwaterbedrijf meer en meer bepaald door de strijd tegen de oprukkende watervervuiling. Onder invloed van de industriële ontwikkeling in het Ruhrgebied, langs de Moezel en in de Elzas begon de kwaliteit van het rivierwater terug te lopen. In 1895 probeerde men het water met behulp van filtratie door cokes een soort voorbehandeling te laten ondergaan, maar erg succesvol was die poging niet. In 1911 waren de klachten over een carbol-, jodeform- of gronderige smaak van het water niet van de lucht. Het zou echter nog tot 1928 duren, voordat de Drinkwaterleiding kon overgaan tot de bouw van snelfilters. In de dertiger jaren werd deze voorbehandeling uitgebreid door actieve kool aan het water toe te voegen. Na de tweede wereldoorlog besloot men, naast de zandfiltratie, over te gaan op volledige chemische zuivering. De eerste installatie hiervoor kwam in 1953 gereed. Maar behalve door de steeds verder vervuilde Rijn werd de Drinkwaterleiding ook vanuit het westen bedreigd. Doordat de Rotterdamse havens steeds groter en dieper werden, kon het zoute zeewater steeds gemakkelijker landinwaarts dringen tot aan

de inlaat van het waterwerk. In januari 1963 stroomde er, als gevolg van bijzondere klimatologische omstandigheden, een paar dagen lang gezuiverd zeewater uit de Rotterdamse kranen. Deze gebeurtenis leidde tot de beslissing om in de Brabantse Biesbosch spaarbekkens te bouwen voor de opslag van Maaswater en vanuit deze spaarbekkens de Rotterdamse zuiveringsbedrijven te voeden. Op 1 april 1973 stroomde het eerste Biesboschwater naar Rotterdam.

De sterk toenemende naoorlogse vraag naar drinkwater leidde in de zestiger jaren tot de bouw van een tweede produktiebedrijf: de Berenplaat. Met de ingebruikname ervan (1966) begon in wezen een volledige vernieuwing van de drinkwatervoorziening in het Rijnmondgebied. De Berenplaat was aanvankelijk weliswaar nog aangewezen op Rijnwater (Oude Maas), maar minder kwetsbaar voor de invloed van de zee. In 1967 ging het oude waterwerk van de gunstiger ligging van de Berenplaat meeprofitieren, door de ingebruikname van een koppelleiding voor ruwwater naar de Honingerdijk. In 1973 schakelden beide bedrijven over op Biesboschwater. Als laatste fase in dit proces van vernieuwing rest nu nog de vervanging van het oude waterwerk aan de Honingerdijk door een ultramodern produktiebedrijf in 1977.

Scheepvaart

En bijzonder aspect van de Drinkwaterleiding Rotterdam was — en is — de drinkwatervoorziening van de scheepvaart. In 1909 maakte een uitbarsting van cholera onder de binnenschippers en hun gezinnen

Een dynamische foto van een wel zeer krasse honderdjarige: het is de watertoren van de Drinkwaterleiding van Rotterdam. Dit jaar viert het Rotterdamse waterleidingbedrijf zijn eeuwfeest en dat was onder meer aanleiding om de karakteristieke watertoren, die vanaf de Maas en vanaf de Van Brienenoordbrug goed te zien is, van een fleurige verlichting te voorzien. De Rotterdamse fotograaf Ary Groeneveld zag er aanleiding in voor een fotografisch grapje: hij gebruikte een zoomlens om een er 'lichtgevende draadconstructie' van te maken, zoals dagblad De Rotterdammer de foto noemde.

duidelijk, dat deze categorie eigenlijk nauwelijks van de zegeningen van de waterleiding meeprofiteerde. Er waren wel een aantal standposten, maar de schippers-

gezinnen maakten daarvan vrijwel geen gebruik. De cholera-gevallen waren voor het Rotterdamse gemeentebestuur aanleiding het aantal standposten sterk uit te breiden. Bovendien werden er boten gehuurd om drinkwater aan boord af te kunnen leveren.

Aanvankelijk kregen de schippersgezinnen het water gratis. Na een paar maanden moesten ze echter voor de service gaan betalen. De belangstelling verdween als gevolg daarvan praktisch geheel: de schippers keerden en masse terug naar het rivierwater. Via een aantal verordeningen moest de gemeente de schippersbevolking dwingen om gebruik te maken van het door de Drinkwaterleiding geleverde produkt. In 1923 werd de waterprijs „ingebouwd” in het havengeld. Er moest dus niet meer afzonderlijk voor worden betaald. In 1929 ging de Drinkwaterleiding over tot de aanschaf van eigen waterboten. Tot september 1973 werden hiermee zowel zee- als binnenschepen van drinkwater voorzien. Op grond van een afspraak met een particulier bedrijf beperkt de Drinkwaterleiding zich sindsdien echter tot de waterlevering aan de binnenvaart.

Op 27 september zal het honderdjarig bestaan van de Drinkwaterleiding zoals gezegd worden gevierd in de Rotterdamse Doelen. Het officiële middagedeelte zal worden geopend door burgemeester W. Thomassen. Als gastspreker treedt op mr. H. C. G. L. Polak, voorzitter van de Raad van Bestuur van de Erasmusuniversiteit. Op het programma staat verder de première van een film over de drinkwatervoorziening van Rotterdam en een optreden van de Marinierskapel. Het officiële gedeelte wordt afgesloten met een receptie. Na afloop daarvan begint voor het personeel een feestavond met nationale en internationale artiesten. Op 25 september is er een feestmiddag voor de kinderen van het personeel van de Drinkwaterleiding.

Filters ijsvrij houden in de winter: een koud karwei.

